

پژوهش‌ها در معمار اسلامی

شماره شانزدهم: ۹۸۰X-۲۳۸۲

فصلنامه علمی - پژوهشی
قطب علمی معماری اسلامی
سال اول - شماره چهارم - پاییز ۱۳۹۳

تحقق مفهوم قرآنی «قسط» در فضای شهری
محمود قلعه‌نویی / مهدی مطیع / محمد مسعود / الهام قاسمی

ارزیابی هندسی فضایی مساجد معاصر تهران
با استفاده از تحلیل مضمونی متون دینی
محمد منان رئیسی / عبدالحمید نقره‌کار

پاسخگویی به مراتب نیازهای روانشناختی انسان
در فضاهای آموزشی با بهره‌گیری از آموزه‌های مدارس سنتی
سید عباس یزدانفر / محمد علی خان محمدی / محمد درویش

اصول طراحی خانه از منظر اسلامی و الگوهای کاربردی معاصر
مهدی حمزه نژاد / زهرا صدریان

بازشناسی اصول، مؤلفه‌ها و شاخص‌های فطری
سازمان‌بندی شهر اسلامی با رویکرد اجتماعی کالبدی
حیدر جهان‌بخش / علی دل‌زنده

مطالعه تطبیقی رویکرد مبتنی بر بینش اسلامی
با رویکرد معاصر در مواجهه با محیط زیست
زهرا زمانی / مریم آزموده / حجت قاعدی

رابطه اخلاق و فناوری در معماری برای جامعه اسلامی
احد نژاد ابراهیمی / امیرحسین فرشچیان

◇ راهنمای ارسال و انتشار مقالات در مجله پژوهش های معماری اسلامی

◇ اصول کلی

مقاله ی ارسالی قبلاً در نشریه دیگر یا مجموعه مقالات همایش ها چاپ نشده باشد و یا همزمان برای مجله دیگری ارسال نشده باشد. مقاله ها باید به زبان فارسی و با رعایت اصول و آیین نگارش این زبان باشند. مسئولیت مطالب مطرح شده در مقاله به عهده نویسنده یا نویسندگان است. مجله در قبول، رد یا ویرایش مقاله ها آزاد است. مقاله های دریافتی بازگردانده نخواهد شد. استفاده از مقاله های منتشر شده در این مجله بدون ذکر منبع در سایر مجله ها و کتاب ها ممنوع است. مجله از انتشار ترجمه، گزارش و یادداشت علمی در اندازه کمتر از یک صفحه استقبال می کند. چنانچه مقاله مستخرج از طرح پژوهشی یا رساله باشد، عنوان طرح پژوهشی یا رساله نیز در صفحه اول درج گردد.

◇ اصول نگارش مقالات

متن مقاله بصورت دوستونی و فاصله بین دو ستون ۱ سانتی متر باشد و حاشیه صفحه از راست و چپ ۲/۵ سانتی متر، از بالا ۴ سانتی متر و از پایین ۵ سانتی متر ، فاصله بین خطوط single در نظر گرفته شود. نوع قلم مورد استفاده در متن فارسی BMitra با اندازه فونت ۱۲ و در متن انگلیسی Times New Roman با اندازه فونت ۱۰ باشد. چکیده لاتین به صورت ساختار یافته تمام نما بین ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ کلمه باشد . تعداد صفحات مقاله نباید از ۱۷ صفحه بیشتر شود. فایل مقاله باید به ترتیب شامل موارد زیر باشد: صفحه اول شامل عنوان مقاله و مشخصات نویسندگان مقاله صفحه دوم شامل عنوان مقاله، چکیده مقاله و کلید واژه ها صفحه سوم به بعد شامل مقدمه، بدنه مقاله، نتیجه گیری، پی نوشت ها، منابع صفحه آخر بخش انگلیسی شامل عنوان مقاله، نام و مشخصات نویسندگان و چکیده انگلیسی چکیده فارسی باید بین ۳۵۰ الی ۴۰۰ کلمه باشد. چکیده به اجمال، شامل سوال پژوهش و بیان مساله (حدود ۱۵۰ کلمه)، هدف پژوهش (حدود ۵۰ کلمه)، روش پژوهش (حدود ۷۵ کلمه) و یافته های پژوهش (حدود ۱۲۵ کلمه) است. کلید واژه ها بین ۳ تا ۵ کلمه و حاوی واژه های اصلی جستجو پذیر برای دسترسی به مقاله می باشد. مقدمه بایستی شامل طرح موضوع (بیانگر مسئله پژوهش، فرضیه های پژوهش و ارتباط آن با موضوع مقاله)، اهداف پژوهش، پیشینه پژوهش، روش پژوهش و معرفی کلی مقاله باشد. در پژوهش هایی که پیشینه تحلیلی دارند، حجم پیشینه پژوهش می تواند بیش از مقالات پژوهشی معمول باشد که در این صورت پس از مقدمه و به صورت بخشی جداگانه با تیتیر پیشینه پژوهش نوشته می شود. از آنجا که نشریه برای نمایه شدن در سایت های معتبر بین المللی در حال برنامه ریزی است، در پایان مقاله کلیه منابع فارسی علاوه بر ارائه با الفبای فارسی، بایستی با حروف انگلیسی هم ارائه و سپس بر اساس الفبای انگلیسی Sort شوند. لذا منابع فارسی بایستی در پایان مقاله دو نوبت (یک بار فارسی و یکبار به صورت فینگیلیش) ارائه شوند اما سایر منابع (منابع لاتین و اینترنتی) فقط یک بار ارائه شوند. روش ارجاع دهی در این مجله بر اساس شیوه نامه ایران (تهیه شده توسط پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران) که مطابق شیوه نامه شیکاگو B است، می باشد. این شیوه نامه در وبگاه نشریه قابل بارگیری است.

لیست داوران این شماره (به ترتیب الفبا):

دکتر محمد رضا بمانیان : استاد دانشگاه تربیت مدرس
دکتر حیدر جهان بخش : استادیار دانشگاه پیام نور
دکتر خلیل حاجی پور : استادیار دانشگاه شیراز
دکتر سید باقر حسینی : دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر محمد علی خان محمدی : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر رضا خیرالدین : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر حسین سلطانزاده : دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
دکتر محمد منان رئیسی : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر احسان رنجبر : استادیار دانشگاه تربیت مدرس
دکتر علی محمد رنجبر کرمانی : استادیار دانشگاه قم
دکتر مریم روستا : مدرس دانشگاه شیراز
دکتر زهرا رهبر نیا : دانشیار دانشگاه الزهرا (س)
دکتر علی عمرانی پور : استادیار دانشگاه کاشان
دکتر میترا غفوریان : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر مهرداد قیومی بیدهندی : استادیار دانشگاه شهید بهشتی
دکتر محمد صادق طاهر طلوع : استادیار دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
دکتر مهدی محمد زاده : استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز
دکتر ابوالفضل مشکینی : استادیار دانشگاه تربیت مدرس
دکتر صلاح الدین مولانایی : استادیار دانشگاه کردستان
دکتر مسعود ناری قمی : مدرس دانشگاه هنر اسلامی تبریز
دکتر بهزاد وثیق : استادیار دانشگاه صنعتی جندی شاپور
دکتر سید مجید هاشمی : استادیار دانشگاه ولی عصر رفسنجان
دکتر سید عباس یزدانفر : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران

نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی بر اساس مجوز کمیسیون نشریات وزارت علوم تحقیقات و فناوری به شماره ۳/۱۸/۱۳۷۲۰۶ مورخ ۹۳/۷/۲۸ از شماره نخست دارای اعتبار علمی پژوهشی می باشد.

این مجله در پایگاه‌های (SID) و (ISC) نمایه می شود و برنام‌هایی در دست است که مجله در پایگاه (ISI) نیز نمایه شود.

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی دانشگاه علم و صنعت ایران

سر دبیر: مهندس عبدالحمید نقره کار

مدیر داخلی: دکتر محمد منان رئیسی

ویراستار ادبی فارسی: سارامتولی / محمدتقی تسکین دوست

ویراستار ادبی انگلیسی: مجتبی حکیم اللهی

کارشناس مجله: مریم امیری

هیأت تحریریه:

دکتر سید غلامرضا اسلامی : دانشیار دانشگاه تهران
دکتر حسن بلخاری : دانشیار دانشگاه تهران
دکتر مصطفی بهزادفر : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر محمد رضا پور جعفر : استاد دانشگاه تربیت مدرس
دکتر مهدی حمزه نژاد : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر اسماعیل شیعه : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر منوچهر طیبیان : استاد دانشگاه تهران
دکتر محسن فیضی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر حمید ماجدی : دانشیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی
دکتر اصغر محمد مرادی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر غلامحسین معاریان : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر فاطمه مهدیزاده : دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر محمد نقی زاده : استادیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی
دکتر علی یاران : دانشیار وزارت علوم تحقیقات ، فناوری

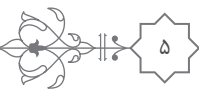
طراح جلد و صفحه آرا: مصطفی جهان بخش / ۹۱۹۴۸۵۱۵۲۲/

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۳	تحقق مفهوم قرآنی «قسط» در فضای شهری محمود قلعه‌نویی / مهدی مطیع / محمد مسعود / الهام قاسمی
۲۸	ارزیابی هندسی فضایی مساجد معاصر تهران با استفاده از تحلیل مضمونی متون دینی محمد منان رئیسی / عبدالحمید نقره‌کار
۴۵	پاسخگویی به مراتب نیازهای روانشناختی انسان در فضاهای آموزشی با بهره‌گیری از آموزه‌های مدارس سنتی سید عباس یزدانفر / محمد علی خان محمدی / محمد درویش
۵۸	اصول طراحی خانه از منظر اسلامی و الگوهای کاربردی معاصر مهدی حمزه نژاد / زهرا صدریان
۷۷	بازشناسی اصول، مؤلفه‌ها و شاخص‌های فطری سازمان‌بندی شهر اسلامی با رویکرد اجتماعی کالبدی حیدر جهان‌بخش / علی دل‌زنده
۹۸	مطالعه تطبیقی رویکرد مبتنی بر بینش اسلامی با رویکرد معاصر در مواجهه با محیط زیست زهرا زمانی / مریم آزموده / حجت قاعدی
۱۱۴	رابطه اخلاق و فناوری در معماری برای جامعه اسلامی احد نژاد ابراهیمی / امیرحسین فرشچیان

تحقق مفهوم قرآنی «قسط» در فضای شهری*

● محمود قلعه نویی**

استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان

● مهدی مطیع***

استادیار، دانشکده الهیات، دانشگاه اصفهان

● محمد مسعود***

استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان

● الهام قاسمی (نویسنده مسئول)***

کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه هنر اصفهان

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۰۶/۰۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۰۹/۲۴

چکیده:

با توجه به گسترش مطالعات فضای شهری، لزوم تبیین این مطالعات در مقیاس‌های محلی با توجه به هر جامعه اهمیت دارد. اصلی‌ترین کتاب دین اسلام، «قرآن کریم» است. به همین علت مفاهیم مطرح شده در قرآن می‌تواند به تولید مفاهیم نظری بومی در حوزه شهرسازی کمک کند. یکی از ابعاد ساختار اجتماعی شهر «قسط» است و خداوند متعال در آیات کثیری ابعاد قسط را معرفی می‌کند. یکی از اسامی حسنی خداوند «قائم به قسط» است. او حقیقتی است که قیام به قسط کرده و همه موجودات را فیض هستی و استعداد وجودی عطا نموده است. «قسط» بدین معناست که هرکس لازمه کمال خویش را دریافت کند و بستر شکوفایی استعدادها فراهم شود. از آن جا که شهر، بستر زندگی انسان و فضای شهری از جمله مهمترین اجزای شهر است؛ این پژوهش تحقق مفهوم قسط را در فضای شهری تبیین و به دنبال پاسخ به این پرسش است که مفهوم قرآنی قسط چیست و چه گستره‌ای را در بر دارد و این مفاهیم چگونه می‌تواند در فضای شهری تحقق یابد. از این رو مبانی نظری پژوهش در دو بخش مطالعات معناشناسی قسط و فضای شهری ارائه می‌شود. از روش معناشناسی برای تبیین مؤلفه‌های معنایی قسط استفاده شده؛ نیز ابعاد و کیفیت‌های فضای شهری به عنوان بستر تشکیل دهنده هر فضا به وسیله مطالعات کتابخانه‌ای، تبیین و در قالب ابعاد فضای شهری دسته‌بندی شده و نمود آنها در ایجاد مؤلفه‌های سیزده‌گانه قسط (بسترهای مطلوب رشد و شکوفایی استعدادها، شهروندان، تعلیم، چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی، مشارکت اجتماعی، عدالت، ادای حقوق شهروندان، رفاه اجتماعی، تکنولوژی و صنعت روز، محرومیت اجتماعی، برابری، امنیت، از بین رفتن ظلم، تعاملات اجتماعی) در فضای شهری معرفی شده است. سپس با معرفی مدل AHP مؤلفه‌های سیزده‌گانه قسط بر اساس پنج معیار اولویت‌بندی و با توجه به ارزش هر کدام، کیفیت‌های فضا امتیازدهی شده‌اند. امتیاز هر کیفیت نشان‌دهنده میزان تاثیرگذاری آن در ایجاد قسط در فضای شهری است. نتایج نشان می‌دهد کیفیت‌های فضای شهری «مطلوبیت کاربری، تنوع کارکردها و فعالیت‌ها، مقیاس عملکردی مناسب، دسترسی مناسب، هویت، کارایی، اختلاط اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسان‌مداری، توسعه پایدار اجتماعی، حضورپذیری، همه‌شمولی، امنیت، خوانایی، ساختار، آسایش، راحتی، همسازی با طبیعت و پاکیزگی» به عنوان عوامل ایجادکننده یک بستر به نام فضای شهری، امکان تحقق قسط را در یکی از اجزای شهر برای شهروندان فراهم می‌کند.

واژه‌های کلیدی: قسط، معناشناسی، فضای شهری، کیفیت‌های فضای شهری

۱. مقدمه

است. خداوند متعال در آیات بی‌شماری از قرآن کریم ابعاد قسط را معرفی و مورد تأکید قرار می‌دهد. اما پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با موضوع قسط بیشتر در راستای «عدالت» که یکی از ابعاد قسط است انجام شده است. پژوهشی در ارتباط با معناشناسی «قسط» تا به حال صورت نگرفته است؛ نیز پرداختن به این موضوع در حیطه شهرسازی و طراحی شهری در این پژوهش بدیع و تازه است.

۳. روش (ابزار و تکنیک‌ها)

روش پژوهش از نظرهدف کاربردی است. از دو روش معناشناسی در علوم قرآن و حدیث از شاخه علوم انسانی و روش توصیفی تحلیلی در بخش طراحی شهری به صورت ترکیبی بهره گرفته شده است. روش تجزیه تحلیل در این پژوهش کمی/کیفی-توصیفی است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای است که در بخش یافتن مؤلفه‌های معنایی قسط از روش معناشناسی استفاده شده که در ادامه تبیین می‌شود.

۳-۱. معناشناسی

نظریه‌های معناشناسی، متن یا کلام را مجموعه‌ای معنادار می‌دانند که می‌توان به مطالعه و درک آن پرداخت. معناشناسی در تجزیه و تحلیل کلام به مطالعه و بررسی تمام وقایعی که در ژرف ساخت نشانه‌های فهم معنا و یا در بین آن‌ها وجود دارد می‌پردازد (صفوی ۱۳۸۲، ۳۵ و ۴۲).

متن مورد بررسی این پژوهش قرآن کریم است که در عین برخورداری از پیوستگی معنایی (احکام)، ظاهری مشروح و به نظر غیرپیوسته (تفصیل) دارد؛ یعنی جنبه‌های مختلف یک مسئله را در جایگاه‌های متفاوت بیان می‌فرماید. بنابراین دستیابی به مفهوم دقیق یک موضوع از دیدگاه قرآن کریم، نیازمند نگاهی جامع به این کتاب شریف است تا جایی از مسئله مغفول نماند (مطیع ۱۳۸۷، ۳۳).

پژوهش به تبیین مفهوم واژه «قسط» در قرآن کریم، با نگاهی معناشناختی پرداخته و از میان شاخه‌های مختلف این علم، معناشناسی زبانی را برگزیده است؛ چرا که به دنبال درک معنای واژه «قسط» است. از همین رو با بررسی

یکی از ابعاد ساختار اجتماعی شهر «قسط» است. خداوند متعال در آیات بی‌شماری از قرآن کریم ابعاد قسط را معرفی و مورد تأکید قرار می‌دهد. اما از آنجا که متن قرآن دارای پیچیدگی‌های معنایی خاصی است و فهم آن از ظاهر متن این کتاب مقدس مشکل به نظر می‌رسد؛ استفاده از روش‌هایی نظیر معناشناسی به فهم معنا و ابعاد مختلف معنایی یک واژه در متن کمک خواهد کرد. از این رو در این پژوهش با استفاده از روش معناشناسی به فهم واژه قسط در قرآن کریم پرداخته شده و سپس با استخراج مؤلفه‌های معنایی قسط باز نمود این مؤلفه‌ها در فضای شهری بررسی می‌شود. پرسش اصلی این مقاله این است که مفهوم قرآنی قسط به چه معناست و چه گستره‌ای را در بر می‌گیرد و این مفاهیم چگونه می‌تواند در بستر یکی از اجزای شهر نظیر فضای شهری تحقق یابد.

با توجه به این که قسط نوعی بستر مطلوب در ابعاد گوناگون (معنوی، کارکردی، کالبدی و...) برای شهروندان ایجاد می‌کند؛ این مفهوم را در فضای شهری مورد بررسی قرار می‌دهیم. زیرا که فضای شهری یکی از بسترهای مهم برای شهروندان است که از دیدگاه کرمونا در ابعاد مختلف ریخت‌شناسی، عملکردی، بصری، زمانی، ادراکی و اجتماعی دسته‌بندی می‌شود (کرمونا و دیگران ۲۰۰۳، ۱۱۴).

۲. بیان مسئله

با توجه به گسترش مطالعات پیرامون فضای شهری لزوم تبیین این مطالعات در مقیاس‌های ملی و محلی بیش از پیش مورد اهمیت است و لازم است که با زیرساخت‌های اجتماعی فرهنگی اقتصادی و زیست‌محیطی هر بوم مورد توجه قرار گیرد. آنچه با فرهنگ ایرانی آمیخته شده مبانی مذهبی دین اسلام است. از این رو استفاده از منابع این دین در راستای مدیریت، برنامه‌ریزی و طراحی شهری مورد توجه است. اصلی‌ترین کتاب دین اسلام، کلام وحی «قرآن کریم» است. به همین علت استفاده از مفاهیم مطرح شده در قرآن می‌تواند به تولید مفاهیم نظری به علوم مورد استفاده در مدیریت شهر کمک شایانی کند. یکی از ابعاد ساختار اجتماعی شهر «قسط»

منشأهای قسط	میدان معنایی قسط	شبکه معنایی قسط	نگاه کلی نگر	مطالعات معناشناختی
برپاکنندگان قسط				
متعلقات قسط				
انفعالات قسط				
اسماء الهی حاکم بر قسط	شبکه معنایی قسط	هم معنای قسط	متضادهای قسط	ابزار قسط
هم معنای قسط				
متضادهای قسط				
ابزار قسط				

۳-۱-۱. معنای لغوی «قسط»

در قدیم قسط به عود هندی گفته می‌شد که برای بخور دادن و درمان از آن استفاده می‌کردند و از آن جا که قسوط به معنای انحراف از حق است، قسط مفهوم درمان بیماری قسوط را یافته است. نیز رجل قسطاء به معنای کسی است که در ساق پای او کجی و انحنا وجود دارد به طوری که قدم‌های او انحنا دار و به هم نزدیک است و امکان راه رفتن مستقیم و درست را ندارد. بنابراین قسط تقسیم مساوی بین اشیاء و عدم جانب‌داری از هر چیزی است (فراهیدی ۵، ۱۴۱۰، ۷۱).

۳-۱-۲. معنای اصطلاحی «قسط»

قِسط (بکسر-ق) به معنای عدالت است (یونس: ۵۴). از لحاظ اصطلاحی، به معنای بهره عادلانه (قرشی ۱۳۷۱، ۶، ۵) (یونس: ۴)؛ و هم به معنای گرفتن بهره دیگران آمده است (طباطبایی ۱۳۷۴، ۸، ۹۱)؛ قسط، بفتح آن به معنی ظلم و انحراف است.

۳-۱-۳. مشتقات واژه «قسط»

واژه قسط شامل مشتقاتی است که ذیل این بخش بیان می‌شود: قاسط: ساختار فعلی این اسم آن را از اضداد قرار داده است و به معنی ظالم (جن: ۱۴ و ۱۵) و مقسط به معنی عادل است (مائده: ۴۲).

اُفساط: از باب افعال به معنی عدالت است. اقساط آن است که نصیب دیگری داده شود و به معنای انصاف است (حجرات: ۹) (راغب ۱۳۸۶، ۴۶۶).

واژه قسط، کاربردهای متفاوت آن در قرآن کریم و جملات در بردارنده این واژه اختصاص داده تا معنایی کامل از این مفهوم ارائه نماید.

۳. روش تحقیق

در ابتدا به بررسی مفهوم قسط در قرآن با استفاده از روش معناشناسی پرداخته شده و به وسیله آن مؤلفه‌های قسط را تبیین می‌نماید. ما به ازای مؤلفه‌های قسط در فضای شهری به بررسی مبانی نظری کیفیت‌ها و ابعاد فضای شهری می‌پردازد. در نهایت با استفاده از مدل AHP مؤلفه‌های قسط را اولویت‌بندی کرده و به کیفیت‌های فضای شهری با توجه به میزان اهمیت در ایجاد مؤلفه‌های قسط امتیازدهی می‌کند.

۳-۱. مرحله اول: بررسی مفهوم قسط در قرآن با استفاده از روش معناشناسی

مطالعات معناشناسی در دو مقیاس کلی‌نگر و جزئی‌نگر مؤلفه‌های معنایی یک واژه را استخراج می‌کند. در نگاه جزئی‌نگر، در ابتدا با تبارشناسی واژه که شامل معنای ریشه، معنای اصطلاحی و مشتقات واژه قسط است؛ معنای اولیه‌ای از واژه را به دست می‌دهد. سپس در دو محور هم‌نشینی و جان‌نشینی واژه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نگاه کلی‌نگر به میدان‌های معنایی و شبکه معنایی قسط پرداخته تا به کمک این دو حوزه معنای واژه قسط و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن تعیین شود. از این رو به صورت مختصر نحوه بکارگیری مطالعات معناشناسی مطرح می‌گردد و در نوشتاری دیگر مطالعات معناشناسی قسط به صورت مفصل ارائه خواهد شد.

جدول ۱: ابعاد مطالعات معناشناسی (مأخذ: نگارندگان)

معنای لغوی	تبارشناسی واژه قسط	مؤلفه‌های معنایی قسط	نگاه جزئی‌نگر	مطالعات معناشناختی
معنای اصطلاحی				
اشتقاق واژه	روابط بینامتنی	محور هم‌نشینی	محور جان‌نشینی	
محور هم‌نشینی				
محور جان‌نشینی				

قسوط: قسوط به معنای انحراف از حق است (فراهدی ۱۴۱۰، ۵، ۷).

قسطاس: به معنای ترازو است (اسراء: ۳۵).

۳-۴. مفهوم قرآنی قسط

در بسیاری از کتب لغت قسط و عدل هم معنا در نظر گرفته شده‌اند (قرشی ۱۳۷۱، ۵، ۶). این در حالی است که عدل به معنای معادل و برابر است ولی قسط به معنای این است که هر فرد آن چه را لازمه کمال و حظ وجودی‌اش است دریافت کند. عدل مقدمه است یعنی برخورد معادل و برابر با همه صورت می‌گیرد؛ سپس استعداد هرکس سنجیده شده و مطابق آن، بستر قسط فراهم می‌شود. قسط تکمیل‌کننده عدل است (حجرات: ۹) و برپایی عدالت، فضایی را فراهم می‌کند تا افراد متناسباً قسط خود را دریافت کنند.

۳-۱-۵. روابط بینامتنی

هم‌نشینی و جانشینی معنایی از عوامل تأثیرگذار در ایجاد معنا در عبارت، جمله و متن هستند. تفاوت میان واحدهای زبانی به تنهایی و در حالت ترکیبی آن، در هم‌نشینی معنایی و اختلاف میان معنای حاصل از جایگذاری احتمالات مختلف، در جانشینی معنایی، از دلایل بروز چنین تأثیری هستند (حدادی ۱۳۸۹، ۷۲).

۳-۱-۵-۱. بررسی مؤلفه‌های معنایی در محور هم‌نشینی

محور هم‌نشینی بیانگر ارتباط و تناسبات بین واژگان کنار هم چیده شده در یک آیه، متن یا سیاق است و از مهمترین و اساسی‌ترین ایستگاه‌های تأمل در مورد هر واژه است. با توجه به این که قسط با چه واژه‌هایی هم‌نشین و یا جانشین شده است؛ امکان استخراج مؤلفه‌های قسط فراهم می‌شود. خداوند متعال پیامبران را فرستاد تا در جامعه با تبیین سه رکن کتاب، میزان، و حدید قسط را برپا کنند (حدید: ۲۵). کتاب در گستره معنایی خود به مفهوم معرفت، شعور و آگاهی است؛ از طرف دیگر میزان به معنای دقت در انجام کارها و به کار بردن چارچوب‌های درست و منطقی است. نیز حدید نشانه‌ای از بهره‌مندی انسان از تکنولوژی و دانش روز برای ایجاد بستر قسط است. این سه رکن در کنار هم باعث ایجاد زمینه‌ای می‌شود که مردم با حضور و مشارکت اجتماعی خود (حدید:

۲۵) بستر مطلوب قسط را فراهم کنند. این فضا برای احقاق حقوق همه مردم خواهد بود و از طرف دیگر حقوق گروه‌های خاص جامعه اعم از گروه‌های مختلف نژادی، قومی، مذهبی، جنسی، سنی و... را در نظر خواهد گرفت؛ بنابراین به کاهش محرومیت‌های اجتماعی نیز منجر خواهد شد (نساء: ۳ و ۱۲۷). برای برپایی قسط مقدماتی لازم است که عدل از جمله آن‌هاست. عدل شرایطی فراهم می‌کند که در مرحله اول با همه مردم از هر گروه برخوردی معادل و برابر صورت گیرد و همه از بسته‌های مشخص و یکسان بهره‌مند شوند (حجرات: ۹). در مرحله دوم، قسط این بستر را تکمیل خواهد کرد و برای هر گروه متناسب با ویژگی‌ها و خصوصیات خاص خود زمینه رشد را فراهم خواهد کرد (نساء: ۳) و درصد تأمین امکانات لازم برای دستیابی هر فرد به مطلوب خود و شکوفایی استعدادهايش است (ممتحنه: ۸). از این روست که قرآن به وفای کیل و میزان سفارش می‌کند؛ زیرا در راستای احقاق حقوق مردم و برقراری نظم، آسایش و امنیت در جامعه است (شعراء: ۱۸۲). یکی دیگر از اجزای بستر قسط تعاملات اجتماعی است. قرآن کریم تعاملی که بر مبنای احسان و بر باشد را مورد تأکید قرار می‌دهد.

۳-۱-۵-۲. بررسی مؤلفه‌های معنایی در محور جانشینی

اختلاف معنای حاصل از جایگذاری واژه‌ها و مفاهیم با یک دیگر در محور جانشینی بررسی می‌شود. در واقع جانشینی معنایی به طور اعم و استعاره به طور اخص، انتخاب یک نشانه به جای نشانه‌ای دیگر بر حسب تشابه است (صفوی ۱۳۸۷، ۲۶۹)؛ به عنوان مثال جانشینی «وفای به کیل و میزان به قسط» و «اقامه وزن» و «وزن با قسطاس مستقیم». وزن به قسطاس مستقیم به معنای دقت و برابری در ادای حق است (شعراء: ۱۸۲). این بدان معناست که متناسب هر شیء میزانی برای آن وجود دارد تا بر اساس آن حق ادا شود (طبرسی ۱۳۶۰، ۱۸، ۵۶) و میزان هر چیز به حسب خود آن چیز است و با آن سنجیده می‌شود (طباطبایی ۱۳۷۴، ۱۹، ۱۶۲). اقامه‌ی وزن به معنای مساوی نمودن دو طرف میزان است (الرحمن: ۹) و باعث می‌شود برابری برای همه گروه‌های مردمی وجود داشته باشد (هود: ۸۵) (گنابادی ۱۳۷۲، ۱۳،

از شرایطی به میان آمده است که به وسیله آن مقدمه برپایی قسط فراهم می‌آید (حجرات: ۹). در واقع در ابتدا زمینه‌ای در محله، منطقه و یا شهر فراهم می‌گردد تا افراد به حقوقی برابر و مشترک دست یابند تا در مراحل بعدی که یک پله از عدالت بالاتر می‌رود؛ متناسباً حقوق همه گروه‌ها در نظر گرفته شود (مائده: ۸).

۳-۲-۲. ایجاد امنیت اجتماعی

با برقراری مؤلفه‌های مختلف قسط از جمله استفاده از تکنولوژی، ایجاد چارچوب‌ها و نظم اجتماعی و ادای حقوق شهروندی شرایطی فراهم می‌شود که آسایش و آرامش شهروندان را در پی دارد و به دنبال آن امنیت بر پا خواهد گشت (حدید: ۲۵).

۳-۲-۳. ایجاد مشارکت اجتماعی

اصلی‌ترین نکته ارسال پیامبران برای حضور در جامعه و کمک به مردم برای قیام به قسط است (حدید: ۲۵). در واقع پیامبران قسط را به وسیله مردم در جامعه اقامه می‌کنند. این مطلب نشانگر اهمیت حضور و مشارکت مردم برای برقراری قسط در جامعه است.

جدول ۲: مؤلفه‌های معنایی قسط (مأخذ: نگارندگان)

برابری و عدالت اجتماعی	مائده: ۸، انعام: ۱۵۲، جرات: ۹، نساء: ۳، بقره: ۲۸۲	مؤلفه‌های معنایی قسط
امنیت اجتماعی	هود: ۸۵، حدید: ۲۵	
مشارکت اجتماعی	حدید: ۲۵، یونس: ۴۷، مائده: ۴۲	
تعاملات اجتماعی	ممتحنه: ۸، حجرات: ۱۰-۹	
رفاه اجتماعی	الرحمن: ۱۲-۸، اعراف: ۳۱-۲۹	
بالا رفتن سطح شعور و آگاهی جامعه	حدید: ۲۵	
ادای حقوق شهروندان	الرحمن: ۱۰-۹، اسراء: ۳۵، حدید: ۲۵	
کاهش محرومیت اجتماعی	نساء: ۳ و ۱۲۷ و ۱۳۵، انعام: ۱۵۲	

۴۹۶). بنابراین خداوند عدالت را در بین مردم برقرار کرد تا آن‌ها مساوات را برقرار سازند و هر چیز را در جای خود به کار برده و حق آن را ادا کنند (آلوسی ۱۴۱۵، ۲۷، ۱۰۱).

۳-۱-۳. میدان‌های معنایی قسط

۱-۳-۱. منشأها

ایمان به خدای متعال (نساء: ۱۳۵) و در تمامی امور جانب او را ننگه داشتن (تقوا) (مائده: ۸) از جمله منشأهای درونی برپایی قسط است. اما از لحاظ بیرونی اصلاح و عدالت شرایط مطلوبی را فراهم می‌آورند؛ زیرا برخورد عادلانه با همه افراد و گروه‌ها (مائده: ۸) و اصلاح امور (حجرات: ۹) باعث خواهد شد که در ابتدا شرایطی برابر فراهم آید تا بتوان قسط هر فرد و گروه را متناسب خصوصیات و نیازهای مورد نظر آن‌ها تخصیص داد. نیز قرآن کریم کفر و پوشاندن استعداد و راه رسیدن به شکوفایی استعدادها (آل عمران: ۲۱)؛ تبعیت از هوای نفس در لحاظ کردن دشمنی با گروه‌های خاص، ارتباطات خویشاوندی و تمکن مالی افراد را موانع قسط می‌داند (نساء: ۱۳۵).

۱-۳-۲. متضادها

در میدان‌های معناشناسی یکی از ابعاد مهم در دریافت معنای واژه بررسی متضادهای آن است. بخش به معنای ناقص و کم دادن (هود: ۸۵)؛ خسران در میزان نیز ناقص کردن میزان به وسیله کم دادن آن است (الرحمن: ۹). عول و فساد نیز خارج شدن از حد اعتدال و انحراف از حق است و آنکه قاسط است؛ قسط را نفی کرده و از اجرای آن سر باز می‌زند. با توجه به بررسی‌های انجام‌گرفته در این قسمت، قسط به معنای ادا کردن حقوق به صورت کامل، داشتن اعتدال و در نظر گرفتن حق هر چیز متناسب آن است.

۳-۲. مرحله دوم: تبیین مؤلفه‌های قسط

در آخر این بخش به بیان مؤلفه‌های قسط در جامعه پرداخته می‌شود. این مؤلفه‌ها به معنای زمینه‌های قسط و ابعادی است که باعث تحقق قسط در جامعه می‌شود که برگرفته از نتایج به دست آمده از روابط بینامتنی (محورهای هم‌نشینی و جانمایی) و میدان‌های معنایی قسط است.

۳-۱-۲. برابری و عدالت اجتماعی

در مباحث مربوط به عدالت از دیدگاه قرآن کریم سخن

مؤلفه‌های معنایی قسط	شکوفایی استعدادها و ایجاد بسترهای مطلوب رشد شهروندان	جن : ۱۴
	از بین رفتن ظلم	یونس : ۴۷ و ۵۴
	چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی	حدید : ۲۵
	بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز	حدید : ۲۵

۳-۲-۷-۱. ادای حقوق مردم خداوند متعال امر می‌کند که باید در دادن حق همه مردم توازن برقرار باشد. یعنی هرکس متناسب با آن چه حق اوست و درخواست کرده، دریافت کند (طبرسی ۱۳۷۲، ۱۸، ۵۶). نیز توجه به ادای حقوق مردم در آیات مطرح شده در هم‌نشینی ادای کیل و میزان و قسط مطرح شده است (اسراء: ۳۵).

۳-۲-۷-۲. ادای حقوق گروه‌های آسیب‌پذیر (زنان، کودکان، سالمندان، معلولین)

زنان و کودکان یتیم از جمله گروه‌هایی هستند که دریافت‌کننده قسط معرفی می‌شوند (نساء: ۱۲۷). این گروه‌ها به عنوان گروه‌های ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه معرفی می‌شوند که توجه به نیازها و خواسته‌های آنان از دیدگاه قرآن کریم ضروری مطرح می‌شود.

۳-۲-۸. کاهش محرومیت‌های اجتماعی قرآن کریم با معرفی برخی از گروه‌های آسیب‌پذیر نظیر کودکان یتیم و زنان به اجرای قسط برای آنان فرمان می‌دهد. نیز اشاره می‌کند که تمکن مالی افراد نباید باعث عدم برپایی قسط شود. با توجه به نکاتی که در قرآن مورد تأکید قرار گرفته‌اند؛ لحاظ همه گروه‌ها در جامعه برای ادای حق منجر به برپایی قسط و در نتیجه آن کاهش محرومیت‌های گروه‌های خاص از جامعه خواهد شد (نساء: ۱۳۵).

۳-۲-۹. شکوفایی استعدادها و ایجاد بسترهای مطلوب رشد شهروندان

با توجه به مفهوم کانونی قسط که در ابتدای فصل تبیین گردید یکی از اسماء الهی قائم به قسط است که در راستای تحقق بستر رشد و شکوفایی استعدادهای فرد قیام کرده است (آل عمران: ۱۸). هدف از ارسال پیامبران نیز دستیابی مردم جامعه به قسط و ایجاد بستر رشد و تعالی آنان است.

۳-۲-۱۰. از بین رفتن ظلم همان طور که در بخش هم‌نشینی ظلم و قسط بیان شد؛ برپایی قسط در جامعه باعث از بین رفتن ظلم و ستم به مردم خواهد شد. اگر قسط در جامعه باشد؛ تمام افراد و گروه‌ها بسته حقوقی خود را دریافت خواهند کرد از این رو به هیچ

۳-۲-۴. ایجاد تعاملات اجتماعی

خداوند متعال علاوه بر این که همه مردم را به برپایی قسط فرامی‌خواند؛ اعلام می‌کند در صورتی که افراد از لحاظ مذهب، آیین و گروه با یک دیگر متفاوت باشند؛ دلیل برای تزییع حق یک گروه و برتری گروه دیگر نخواهد بود (ممتحنه: ۸). با توجه به این قانون مهم الهی این نکته استخراج می‌شود که گستره برپایی قسط بسیار وسیع است و با در نظر گرفتن تمامی گروه‌ها و شرکت دادن آن‌ها در امور نوعی تعاملات اجتماعی را نیز در جامعه ایجاد خواهد کرد (حجرات: ۱۰-۹).

۳-۲-۵. دستیابی به رفاه اجتماعی

خداوند متعال نتیجه برپایی قسط را رفاه مردم می‌داند (الرحمن: ۱۲-۸). تأکید می‌کند که نعمت‌ها و مزایای بسیاری را در زمین برای مردم قرار داده است تا از آن استفاده کنند (اعراف: ۳۱-۲۹)؛ در صورتی که مردم قسط را در جامعه برقرار سازند؛ امکان استخراج این منابع و بهره‌مندی از آن‌ها امکان‌پذیر خواهد شد. از طرفی هر چه یک جامعه ابعاد رفاه اجتماعی را در بر داشته باشد؛ قسط بیشتری دریافت کرده است.

۳-۲-۶. بالا رفتن سطح شعور و آگاهی جامعه

همان طور که بیان شد؛ مشارکت اجتماعی باعث حضور مردم در تصمیم‌گیری خواهد شد. این مشارکت، افزایش دانش فنی، اجتماعی، سیاسی را در پی خواهد داشت. از طرف دیگر ایجاد قسط در جامعه باعث بالا رفتن سطح جامعه و آگاهی‌های مردم خواهد شد (حدید: ۲۵).

۳-۲-۷. ادای حقوق شهروندان

ادای حقوق مردم در دو دسته حقوق همگانی و حقوق گروه‌های آسیب‌پذیر مطرح می‌شود:

مفهوم قسط در فضای شهری است؛ در این بخش به بررسی ابعاد فضای شهری و کیفیت‌های آن می‌پردازیم تا جایگاه قسط و نحوه دستیابی به آن در شهر و فضای شهری تبیین گردد.

۱-۳-۳. مطالعات کیفیت‌های فضای شهری

کیفیت‌های فضای شهری به عنوان زمینه‌های بستر ساز مطلوب فضا در این قسمت بررسی می‌شوند. در زمان‌های مختلف اندیشمندان در موضوع فضای شهری و مؤلفه‌های سازنده آن و کیفیت‌های مربوط به یک فضای شهری مطلوب پژوهش‌های بی‌شماری ارائه کرده‌اند. دکتر گلکار در مقاله «مؤلفه‌های سازنده-ی کیفیت طراحی شهری» مجموعه‌ای از کیفیت‌ها را مطرح می‌کند (گلکار ۱۳۷۹). به علاوه متیو کرمونا در کتاب «مکان‌های عمومی فضاهای شهری» نیز کیفیاتی را تبیین می‌کند که مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۲-۳-۳. ابعاد فضای شهری

ابعاد طراحی شهری در فضای شهری از دیدگاه کرمونا شامل مؤلفه کالبدی^۲، مؤلفه ادراکی یا معنایی^۳، مؤلفه اجتماعی^۴، مؤلفه بصری^۵، مؤلفه عملکردی^۶، مؤلفه زمانی^۷ (کرمونا و دیگران ۲۰۰۳، ۱۱۴) است. کرمونا در هر یک از این ابعاد فضای شهری به بیان کیفیت‌ها و ویژگی‌ها می‌پردازد و فضای شهری مطلوب را ترسیم می‌کند. با توجه به مدل مکان پایدار گلکار که به مدل کانتر و پانتر بعد زیست‌محیطی را افزوده است؛ این مطلب مورد توجه است که بعد زیست‌محیطی در ابعاد کرمونا نادیده گرفته شده است (گلکار ۱۳۷۹). هر کیفیت مربوط به یک بعد یا ابعادی از فضای شهری است که در جدول ذیل دسته‌بندی شده است:

فرد یا گروهی ظلم نخواهد شد (یونس: ۴۷).

۱۱-۲-۳. چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی

همان‌طور که بیان شد قسط باعث تحقق بستری مطلوب در جامعه می‌شود. از جمله لوازمی که خداوند به همراه پیامبران برای ایجاد این بستر رشد و تعالی مردم نازل کرده است کتاب، میزان است (حدید: ۲۵). منظور از کتاب؛ معرفت، شعور و آگاهی به علاوه میزان، به معنای دقیق عمل کردن و لحاظ دقت در انجام هر کاری است؛ منظور از آن هر چیزی است که به وسیله آن حق از باطل و عدل از ظلم تمیز داده می‌شود. خداوند متعال خواست تا در زندگی اجتماعی و فردی انسان همه امور به وضوح و روشنی صورت پذیرد و با معرفت، آگاهی و شعوری که برای مردم به ارمغان می‌آورد؛ آن‌ها را به اعمال دقت در کارها راهنمایی کنند. از این رو با وجود نظم و انضباط اجتماعی می‌توان چارچوب مدیریتی مناسب ایجاد کرد تا به وسیله آن ارکان قسط در جامعه برپا شود (طباطبایی ۱۳۷۴، ۱۹، ۱۶۲).

۱۲-۲-۳. بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز

یکی دیگر از ارکان برپایی قسط تکنولوژی و صنعت (حدید) است. بهره‌مندی هر جامعه از این رکن باعث خودکفای آن جامعه، تأمین نیازهای مردم و دستیابی به رفاه اجتماعی است (حدید: ۲۵).

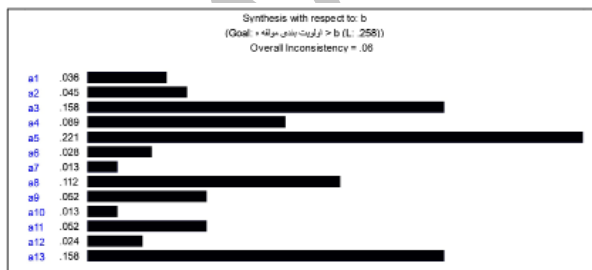
۳-۳. مرحله سوم: تعیین ما به ازای مؤلفه‌های قسط در فضای شهری

همان‌طور که اشاره شد؛ قسط بستری ایجاد می‌کند که استعداد‌های افراد شکوفا شود و هرکس به حد اعلا از رشد برسد. با توجه به این که هدف این پژوهش بررسی جایگاه

جدول ۵: شناسه‌های تعریف شده برای مؤلفه‌های قسط در نرم‌افزار (مأخذ: نگارندگان)

شناسه	مؤلفه‌های سازنده بستر قسط
a1	عدالت
a2	برابری
a3	امنیت
a4	مشارکت اجتماعی
a5	تعاملات اجتماعی
a6	رفاه اجتماعی
a7	تعلیم (افزایش سطح شعور و آگاهی جامعه)
a8	ادای حقوق شهروندان
a9	کاهش محرومیت اجتماعی (ادای حق گروه‌های آسیب‌پذیر و ضعیف جامعه)
a10	ایجاد بسترهای مطلوب رشد و شکوفایی استعدادها و شهروندان
a11	از بین رفتن ظلم
a12	چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی
a13	بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز

هرکدام از این شناسه‌ها نسبت به یک دیگر بر اساس پنج معیار در پنج مرحله جداگانه با هم سنجیده شده و امتیازدهی شده‌است:

شکل ۱: امتیاز مؤلفه‌های سازنده بستر قسط بر اساس معیار مفهوم جزئی نگر

ج) انسان‌مداری

مبنای قسط در قرآن کریم در راستای تعالی هر فرد تبیین شده است به همان‌گونه که کیفیت‌های فضای شهری نیز بر مبنای انسان‌مداری تبیین گشته‌اند. از این رو مؤلفه‌هایی از قسط که بیشتر مربوط به هر انسان است؛ امتیاز بالاتری خواهد گرفت.

د) تعلیم (مبنای شناختی)

بیان شد که یکی از ارکان اصلی برپایی قسط، بالا رفتن شعور و آگاهی در جامعه، به‌کارگیری دقت و دانش در انجام کارها در هر دو جنبه زندگی فردی و اجتماعی در چارچوب‌ها و نظم‌های اجتماعی است. از این رو توجه به بالا رفتن آگاهی‌های مردم در فضای شهری امکان ایجاد بستر قسط را فراهم می‌آورد.

ه) میزان تکرار قسط در آیات قرآن کریم

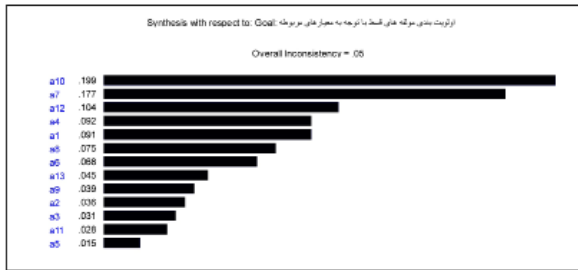
یکی از روش‌های ارزش‌گذاری میزان تکرار یک مؤلفه در باب آن موضوع است. از این رو می‌توان میزان تکرار هر مؤلفه در آیاتی که در برگیرنده مفهوم قسط بودند را شناسایی و با توجه به آن مؤلفه‌ها را ارزش‌گذاری کرد. از آنجا که موضوع قسط و مؤلفه‌های آن با یک روش علمی در این پژوهش مطرح شده است؛ دید تک‌بعدی به میزان تکرار موضوع در آیات کافی نیست و بقیه معیارها نیز در نظر گرفته شده‌اند. با استفاده از نرم‌افزار و مدل معیارهای نسبت به هم ارزش‌گذاری شدند.

جدول ۴: اولویت‌بندی معیارهای ارزش‌گذاری مؤلفه‌های قسط

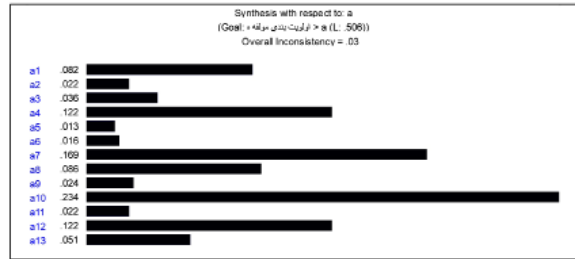
(مأخذ: نگارندگان)

اولویت	مؤلفه‌های قسط	ارزش
۱	مفهوم کانونی (مبنای معناشناختی)	۰.۵۰۶
۲	مفهوم جزئی	۰.۲۵۸
۳	انسان‌مداری	۰.۱۴۶
۴	تعلیم (مبنای شناختی)	۰.۰۵۸
۵	میزان تکرار در آیات قسط در قرآن کریم	۰.۰۳۲

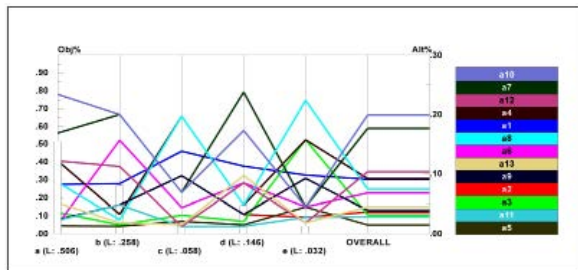
برای هرکدام از مؤلفه‌های قسط شناسه‌ای تعریف شده است که در نرم‌افزار با آن شناخته شود.

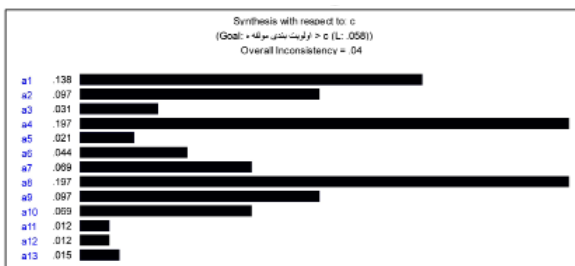
شکل ۶: اولویت بندی مؤلفه‌های قسط بر اساس سنجش با پنج معیار

شکل ۲: امتیاز مؤلفه‌های سازنده بستر قسط بر اساس معیار کانونی بودن مفهوم

شکل ۷: نمودار اولویت بندی مؤلفه‌های قسط بر اساس سنجش با پنج معیار

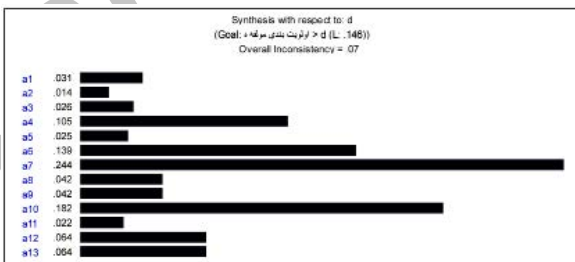
شکل ۳: امتیاز مؤلفه‌های سازنده بستر قسط بر اساس معیار انسان مداری

۲-۴. مرحله پنجم: امتیازدهی به کیفیت‌های فضای شهری با توجه به میزان اهمیت در ایجاد مؤلفه‌های قسط

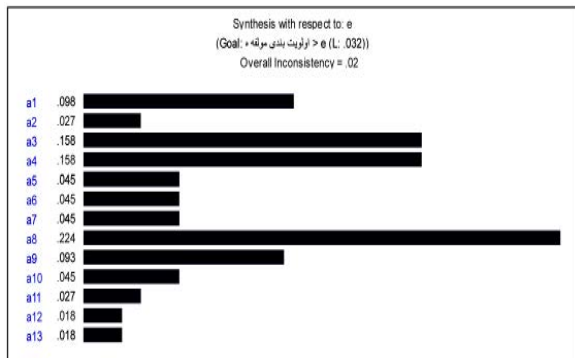
برای امتیازدهی به کیفیت‌ها لازم است مشخص شود هر کدام از کیفیت‌ها در راستای ایجاد کدام یک از مؤلفه‌های قسط نقش بیشتری دارند. در جداول مورد نظر هر سطر متعلق به یکی از کیفیت‌های فضای شهری و هر ستون در برگرفته یکی از مؤلفه‌های ساختاری قسط است. ماتریس ایجاد شده نقش هر کیفیت در ایجاد هر کدام از مؤلفه‌های قسط را نشان می‌دهد و هر کیفیتی که با هر مؤلفه از قسط مرتبط باشد تیک خورده است. یافتن امتیاز هر کیفیت با توجه فرآیند زیر صورت گرفته است:

(ضریب مؤلفه قسط * ضریب کیفیت) Σ

جمع جبری ضرایب مؤلفه‌هایی از قسط که در آن کیفیت نقش داشته‌اند (مؤلفه‌هایی که تیک خورده‌اند). جدول ۶ نحوه انجام کار را نشان می‌دهد. این عملیات برای تمام کیفیت‌ها در هفت بعد فضای شهری انجام شده است. به عنوان مثال وجود «ساختار فضایی» (کیفیت بعد ریخت‌شناسی) در مرحله

شکل ۴: امتیاز مؤلفه‌های سازنده بستر قسط بر اساس معیار تعلیم

شکل ۵: امتیاز مؤلفه‌های سازنده بستر قسط بر اساس میزان تکرار در آیات

۹-۱-۴. نتایج هم پوشانی سنجش مؤلفه‌های قسط با پنج معیار نتایج هم پوشانی پنج معیار در شکل‌های ۶ و ۷ ارائه شده است:

جدول ۸: ماتریس ارزیابی کیفیت‌های فضای شهری (بعد زیست‌محیطی) با معیار ابعاد قرآنی قسط، (مأخذ: نگارندگان)

ابعاد قرآنی قسط

منتخب	امتیاز	اندام حقوق گروه‌های آسیب پذیر (زنان، کودکان و معلولین)	اندام حق همه گروه‌ها	نوع گری از تکنولوژی و صنعت روز	ایجاد بصرهای مطلوب ریزه شهر و داندان	چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی	برابری	عدالت	عدم وجود ظلم	تولیم (بالا رفتن سطح تصور و آگاهی جامعه)	انیت اجتماعی	مشارکت اجتماعی	تکاملات اجتماعی	رواه اجتماعی	کلیت یا کلیت
		۰/۰۳۹	۰/۰۷۵	۰/۰۴۵	۰/۱۹۹	۰/۱۰۴	۰/۰۳۶	۰/۰۹۱	۰/۰۷۸	۰/۱۷۷	۰/۰۳۱	۰/۰۹۲	۰/۰۱۵	۰/۰۶۸	کلیت یا کلیت
	۰/۸۱۳	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	پاکیزگی (به معنای رسیدن آلودگی‌های هوا و ...)
	۰/۷۰۸	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	صحت روحی از طبیعت و حیات رهنم
	۰/۷۹۴	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	زیبایی (بهر وجهی و محیطی)
	۰/۹۵	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	بهادارت
	۰/۱۵۹	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	مطابقت محیط طبیعی
	۰/۷۳	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	نگهداری (روشن گویی)
	۰/۸۴۱	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	نگهداری (استواری) پذیری زیست محیطی
	۰/۷۸۱	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	تسهیل منابع محیطی بر اساس توجه به سیر طبیعی و مستحضر طرح ماه
	۰/۸۳۱	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	پیاده گزایی
	۰/۱۵۹	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (نظری ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	کارایی
✓	۱	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (ORIG ۱۰)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	✓ (اورجینال ۱۳۸۸)	کیفیت پذیری زیست محیطی

جدول ۹: ماتریس ارزیابی کیفیت‌های فضای شهری (بعد بصری و زمانی) با معیار ابعاد قرآنی قسط، (مأخذ: نگارندگان)

ابعاد قرآنی قسط

انتخاب	اندام حقوق	اندام حق	بهره‌گیری از	ایجاد	چارچوب‌ها	برابری	عدالت	عدم وجود	تفهم	انیت	مشارکت	تقلبات	رله		
	گروه‌های آسیب پذیر (زنان، کودکان و معلولین)	همه گروه‌ها	بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز	بسترهای مطلوب رشد شهروندان	چارچوب‌ها و انتیپات مدیریتی				(بالا رفتن سطح شعور و آگاهی جامعه)	اجتماعی	اجتماعی	اجتماعی	اجتماعی	کلیت ما	
	۰/۰۳۵	۰/۰۷۵	۰/۰۳۵	۰/۱۹۹	۰/۰۰۴	۰/۰۳۶	۰/۰۹۱	۰/۰۷۸	۰/۱۷۷	۰/۰۳۱	۰/۰۹۲	۰/۰۱۵	۰/۰۶۸	سازگاری بصری	
	۰/۱۸۱	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	نظم‌پذیری بصری	
	۰/۲۹۳	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	دینما	
	۰/۲۵۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	مانیفر (مانیفر شهری زمین - مانیفر مصنوعی)	
	۰/۵۱۵	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	جدولیت (تاریخ بصری)	
	۰/۹۵۵	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	سرزندگی در تمام فصول	
	۰/۹۵۵	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	سرزندگی در شبانه روز	
	۰/۱۳۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓			(بیش از ۱۳۸۵)	✓	✓	✓	مانیفر و ایالت تاریخی	
														کیفیت ما	
														سازگاری بصری	
														نظم‌پذیری بصری	
														دینما	
														مانیفر (مانیفر شهری زمین - مانیفر مصنوعی)	
														جدولیت (تاریخ بصری)	
														سرزندگی در تمام فصول	
														سرزندگی در شبانه روز	
														مانیفر و ایالت تاریخی	

ب

ب

جدول ۱۰: مانرینس ارزیابی کیفیت‌های فضای شهری (بعد ادراکی) با معیار ابعاد قرآنی قسط- (منبع: نگارندگان)

ابعاد قرآنی قسط

انتخاب	ادای حقوق گروه‌های آسیب پذیر (زنان، کودکان و معلولین)	ادای حق همه گروه‌ها	بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز	ایجاد بسترهای مطلوب رشد شهروندان	چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی	برابری	عدالت	عدم وجود ظلم	تفاهم (بالا رفتن سطح تصور و آگاهی جامعه)	انیت اجتماعی	مشارکت اجتماعی	تهدات اجتماعی	رهانه اجتماعی	کیفیت‌ها	ملاحظات	
۰/۰۸۵۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	معیاری
۰/۰۷۲۱	✓		✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	مهرت (انگلی دادن به کودکان)، وحدت، شخصیت و تنوع به گروه بودن)
۰/۰۸۵۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	کیفیت‌ها
۰/۰۳۳۵	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	معیاری
۰/۰۷۵۳	✓		✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	کنند (توجهات ادراکی)
۰/۰۴۴۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	زیبایی، مفهوم قابل تامل و لذت بودن به مراتب مادی نوسنگی
۰/۰۷۸۸	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	حقا
۰/۰۸۱	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ثبات شخصی سازی رنگ، تامل)
۰/۰۸۵۷	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	معیاری

معیاری

۱	همسازی با طبیعت	زیست‌محیطی
۱	پاکیزگی	

با توجه به بررسی‌های انجام شده، مطلوبیت عملکردی فضای شهری برای ایجاد دسترسی مناسب هر فرد به فضا و کاربری‌های مختلف، وجود مقیاس‌های عملکردی متفاوت در سطوح مختلف محلی، فرامحلی، منطقه‌ای و شهری عدالت و برابری در فضای شهری ایجاد خواهد کرد. هر محله با داشتن ساختار و سازمان فضایی منسجم و مشخص باعث امکان دسترسی مطلوب به فضا و خوانایی محیط خواهد شد که در ایجاد رفاه اجتماعی، عدالت و ادای حقوق شهروندان به خصوص زنان، کودکان و معلولین تناسب دارد که محرومیت‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد. وجود سازمان فضایی مناسب حضور پذیری شهروندان و مشارکت اجتماعی آنان در فعالیت‌های جمعی را افزایش خواهد داد و باعث ایجاد نظارت عمومی در فضا و افزایش امنیت خواهد گردید.

یکی دیگر از کیفیت‌های فضای شهری آسایش و راحتی است که با وجود مبلمان شهری مناسب و امکان آزاد بودن در فضا برای تفریح، گذراندن اوقات فراغت، گفت و گو، مطالعه و انواع فعالیت‌های اختیاری دیگر ارتباط دارد. این کیفیت‌ها در راستای دستیابی گروه‌های خاص از جمله کودکان، زنان و معلولین به فضا و افزایش حضور پذیری آنان در فضا برای کاهش محرومیت‌های اجتماعی و امنیت و افزایش رفاه اجتماعی خواهد بود. جلوگیری از محرومیت اجتماعی^۸ به میزان دسترسی به فرصت‌های اقتصادی و خدمات و امکانات محدوده تأکید دارد. این مؤلفه‌ها در ایجاد بستر قسط برای دستیابی به رفاه اجتماعی، امنیت اجتماعی، تعاملات اجتماعی و عدالت در محله مؤثر هستند (پورجعفر و محمودی نژاد ۱۳۸۰، ۷۶).

۲-۴. معرفی کیفیت‌های فضای شهری با توجه به میزان اهمیت در ایجاد مؤلفه‌های قسط

با توجه به محاسبات انجام شده کیفیت‌های زیر امتیاز حداکثر را (در همه مؤلفه‌ها علامت تیک زده شده است) در ایجاد قسط در فضای شهری دارا هستند.

جدول ۱۲: کیفیت‌های منتخب بر اساس بیشترین میزان تأثیر در ایجاد قسط (مأخذ: نگارندگان)

امتیاز	کیفیت‌های منتخب	ابعاد فضای شهری
۱	مطلوبیت کاربری	عملکردی
۱	تنوع کارکردها و فعالیت‌ها	
۱	مقیاس عملکردی مناسب (محلی، فرامحلی، منطقه‌ای، شهری)	
۱	دسترسی مناسب	
۱	هویت	فضای عمومی
۱	کارایی	
۱	اختلاط اجتماعی	اجتماعی
۱	مشارکت اجتماعی	
۱	انسان‌مداری	
۱	توسعه پایدار اجتماعی	
۱	حضور پذیری	
۱	همه شمولی	
۱	امنیت	
۱	خوانایی	ادراکی
۱	ساختار	ریخت‌شناسی
۱	آسایش	
۱	راحتی	

نتیجه‌گیری

عادلان به همه افراد و گروه‌ها و اصلاح امور باعث خواهد شد که در ابتدا شرایطی برابر فراهم آید تا بتوان قسط هر فرد و گروه را متناسب خصوصیات و نیازهای مورد نظر آن‌ها تخصیص داد. بر خلاف آن ظلم باعث می‌شود که افراد از دریافت حظوظ خود بی‌بهره بمانند و در این دریافت دچار نقصان شده و هر چیز در جایی که حق آن نیست قرار گیرد. با توجه به آنچه بیان شد مؤلفه‌های قسط که به معنای زمینه‌های قسط و ابعادی است که باعث تحقق قسط در جامعه می‌شود به ترتیب اهمیت شامل بسترهای مطلوب رشد و شکوفایی استعداد‌های شهروندان، تعلیم (افزایش سطح شعور و آگاهی جامعه)، چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی، مشارکت اجتماعی، عدالت، ادای حقوق شهروندان، رفاه اجتماعی، بهره‌گیری از تکنولوژی و صنعت روز، کاهش محرومیت اجتماعی (ادای حق گروه‌های آسیب‌پذیر و ضعیف جامعه)، برابری، امنیت، از بین رفتن ظلم و تعاملات اجتماعی است.

با توجه به آنچه از مفهوم قسط بیان شد بستری است که اساسی‌ترین رکن آن بستر رشد و تعالی مردم است. یکی از اجزای اصلی شهر که جایگاه حضور و تعاملات شهروندان است؛ فضاهای شهری است. فضای شهری دارای ابعاد مختلف عملکردی، ریخت‌شناسی، ادراکی، اجتماعی، زیست‌محیطی، زمانی و بصری است. هر کدام از این ابعاد در برگیرنده کیفیت‌هایی است که بستر تحقق فضای شهری مطلوب را فراهم می‌آورد. مفهوم کیفیت فضای شهری در راستای فراهم آوردن شرایطی مطلوب برای شهروندان است که استفاده‌کنندگان اصلی فضا هستند. بنابراین امکان ایجاد مؤلفه‌های قسط در فضای شهری به وسیله کیفیت‌های آن امکان‌پذیر است.

با توجه به نتایج برآمده از مدل AHP و ماتریس امتیازدهی به کیفیت‌ها بر اساس تأثیر در ایجاد هر یک از مؤلفه‌های قسط، در بعد عملکردی کیفیت‌های فضای شهری نظیر مطلوبیت کاربری، تنوع کارکردها و فعالیت‌ها، مقیاس عملکردی مناسب، دسترسی مناسب، هویت‌وکارایی؛ در بعد اجتماعی شامل اختلاط اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسان‌مداری، توسعه پایدار اجتماعی، حضور

یکی از اسما حسنی خداوند متعال «قائم به قسط» است. او حقیقتی است که قیام به قسط کرده و همه موجودات را فیض هستی و استعداد وجودی عطا نموده است. از این رو با توجه به آنچه از روش معناشناسی به دست آمد اصلی‌ترین و کانونی‌ترین مفهوم قسط به معنای بستر تحقق استعدادها و شکوفایی استعداد‌های انسان است. نیز خداوند متعال پیامبران را فرستاد تا در جامعه با تبیین سه رکن کتاب، میزان و حدید قسط را برپا کنند. کتاب در گستره معنایی خود به مفهوم معرفت، شعور و آگاهی؛ میزان به معنای دقت در انجام کارها و به کار بردن چارچوب‌ها و انضباط مدیریتی است؛ نیز حدید نشانه‌ای از بهره‌مندی انسان از تکنولوژی و دانش روز برای ایجاد بستر قسط است. این سه رکن در کنار هم باعث ایجاد زمینه‌ای می‌شود که مردم با حضور و مشارکت اجتماعی خود (حدید: ۲۵) فضایی مطلوب را فراهم می‌آورند و به قسط قیام می‌کنند. این فضا برای احقاق حقوق همه مردم خواهد بود و از طرف دیگر حقوق گروه‌های خاص جامعه اعم از گروه‌های مختلف نژادی، قومی، مذهبی، جنسی، سنی و... را در نظر خواهد گرفت؛ بنابراین به کاهش محرومیت‌های اجتماعی نیز منجر خواهد شد.

برای برپایی قسط مقدماتی لازم است که عدالت از جمله آن‌هاست. عدالت از ابزار کنترلی قسط است که شرایطی مناسب فراهم می‌کند؛ در مرحله اول با همه مردم از هر گروه برخوردار می‌شود و برابری صورت گیرد و همه از بسته‌های مشخص و یکسان بهره‌مند شوند؛ در مرحله دوم، قسط این بستر را تکمیل خواهد کرد و برای هر گروه متناسب با ویژگی‌ها و خصوصیات خاص خود زمینه رشد را فراهم خواهد کرد و در صدد تأمین امکانات لازم برای دستیابی هر فرد به مطلوب خود و شکوفایی استعداد‌هایش است. قیام به قسط و برپایی آن در جامعه از منشأهای مثبتی نشأت می‌گیرد. برخی از این عوامل درونی و برخی منشأهای بیرونی برپایی قسط است. اصلاح و عدالت از منشأهای بیرونی است که شرایط مطلوبی را فراهم می‌آورند که بهتر می‌توان ابعاد مختلف برپایی قسط را ایجاد کرد. زیرا بر خورد

مؤلفه‌های قسط را امکان پذیر خواهند کرد. آنچه مشخص است این پژوهش قسمت کوچکی از استفاده از مبانی نظری و حکمت‌های اسلامی مرتبط با مسائل شهری است لذا پژوهشگران می‌توانند در ادامه این بحث به استفاده از حکمت‌های اسلامی و مفاهیم قرآنی در خصوص شهر و مدیریت شهری بپردازند و آنچه موضوع «قسط» را به صورت کلان پوشش خواهد داد بررسی «ساختار اجتماعی شهر اسلامی» است که یکی از ابعاد آن «قسط» می‌باشد.

پذیری، همه شمولی، امنیت؛ در بعد ادراکی شامل خوانایی؛ در بعد ریخت‌شناسی شامل ساختار، آسایش، راحتی و در بعد زیست‌محیطی شامل همسازی با طبیعت، پاکیزگی است. هر کیفیت متناسب با هر بعد از مطرح شده مطلوبیت ویژه‌ای ایجاد خواهد کرد که همه در راستای مفهوم کانونی قسط یعنی «بستر رشد و تعالی شهروندان» است. با توجه به مباحث مطرح شده مشخص است کیفیت‌های فضای شهری اصلی‌ترین عاملان ایجادکننده قسط در فضای شهری هستند که هر کدام ایجاد

تشکر و قدردانی

با تشکر فراوان از شهرداری اصفهان و معاونت پژوهشی شهرداری اصفهان که حامی مالی و اطلاعاتی پایان‌نامه مورد نظر بوده‌اند.

پی نوشت:

1. Semantic
2. The morphological dimension
3. The perceptual dimension
4. The social dimension
5. The visual dimension
6. The functional dimension
7. The temporal dimension
8. Social exclusion

منابع:

۱. قرآن کریم.
۲. بتلی، ای‌ین، آلن ال‌کک، اپال مورین، سو مک‌گلین، و گراهام اسمیت. ۱۳۸۶. *محیط‌های پاستخده*. ترجمه مصطفی بهزادفر. تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت.
۳. بحرینی، سید حسین. ۱۳۸۶. *فرآیند طراحی شهری*. تهران: دانشگاه تهران.
۴. پارسی، حمیدرضا. ۱۳۸۱. شناخت محتوای فضای شهری. *هنرهای زیبا* (۱۱): ۴۱-۴۹.
۵. پاکزاد، جهان‌شاه. ۱۳۸۵. *مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری*. تهران: انتشارات شهیدی.
۶. پورجعفر، محمدرضا، و هادی محمودی نژاد. ۱۳۸۰. *طراحی شهری از رفاه اجتماعی تا روانشناسی محیطی*. تهران: انتشارات هله طحان.
۷. پورجعفر، محمدرضا، و هادی محمودی نژاد. ۱۳۸۹. *طراحی شهری و سرمایه اجتماعی در فضای شهری*. تهران: انتشارات هله طحان.
۸. تانکیس، فرن. ۱۳۸۸. *فضا، شهر و نظریه اجتماعی: مناسبت اجتماعی و شکل‌های شهری*. ترجمه‌ی حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۹. تقوایی، علی‌اکبر، و هادی محمودی نژاد. ۱۳۸۹. توسعه پایدار شهری و رفاه اجتماعی شهروندی. *فصلنامه جستارهای شهرسازی* (۱۶): ۳۶-۴۷.
۱۰. تیبالدز، فرانسیس. ۱۹۹۲. *شهرسازی شهروندگرا، ارتقا عرصه‌های همگانی در شهرها و محیط‌های شهری*. ترجمه‌ی محمد احمدی نژاد. ۱۳۸۷. اصفهان: نشر خاک.
۱۱. جیکوبز، جین. ۱۳۸۶. *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*. تهران: دانشگاه تهران.
۱۲. چپ‌من، دیوید. ۱۳۸۶. *آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت*. ترجمه‌ی منوچهر طبیبیان و شهرزاد فریادی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. حدادی، آمنه. ۱۳۸۹. *حس فرامتن در قرآن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران.
۱۴. حسینی، اعظم. ۱۳۹۰. *معناشناسی قول در قرآن کریم*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
۱۵. خسروی زاده، پروانه. ۱۳۷۸. *نگاهی گذرا به تاریخچه معناشناسی*. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
۱۶. راغب اصفهانی. ۱۳۸۵. *مفردات الفاظ قرآن*. ترجمه‌ی مصطفی رحیمی‌نیا. تهران: انتشارات سبحان.
۱۷. زبردست، اسفندیار. ۱۳۸۰. کاربرد فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. *هنرهای زیبا* (۱۰): ۱۳-۲۱.
۱۸. صفوی، کوروش. ۱۳۸۲. *معنی‌شناسی کاربردی*. تهران: همشهری.
۱۹. صفوی، کوروش. ۱۳۸۷. *درآمدی بر معنی‌شناسی*. تهران: انتشارات سوره مهر.
۲۰. طباطبایی، سید محمد حسین. ۱۴۱۷ ق. *المیزان فی تفسیر القرآن*. قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۱. طبرسی، فضل بن حسن. ۱۳۷۲. *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. تهران: انتشارات ناصر خسرو.
۲۲. طبرسی، فضل بن حسن. ۱۳۷۷. *تفسیر جوامع الجامع*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران و حوزه علمیه قم.
۲۳. غفاری، غلامرضا، و رضا امید. ۱۳۸۸. *کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماعی*. تهران: انتشارات شیرازه.
۲۴. فراهیدی خلیل بن احمد. ۱۴۱۰ ق. *العین*. قم: انتشارات هجرت.
۲۵. قدسی پور، حسن. ۱۳۸۱. *فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی*. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
۲۶. قرشی، سید علی‌اکبر. ۱۳۷۱. *قاموس قرآن*. تهران: دار الکتب الإسلامیه.
۲۷. کرمونا، متیو، تیم‌هیت، تنراک، و استیون تیسدل. ۲۰۰۳. *مکان‌های عمومی فضاهای شهری*. ترجمه قرائی، شکوهی، اهری، صالحی. ۱۳۸۸. تهران: دانشگاه هنر.

۲۸. گلکار، کورش. ۱۳۷۹. مؤلفه‌های سازنده‌ی کیفیت طراحی شهری. *صفه* (۳۲): ۳۸-۶۵.
۲۹. گلکار، کورش. ۱۳۸۲. از تولد تا بلوغ طراحی شهری. *دوفصلنامه علمی پژوهشی صفه* (۳۶): ۸-۳۶.
۳۰. لینچ، کوین. ۱۳۸۱. *تئوری شکل شهر*. ترجمه حسین بحرینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳۱. مطیع، مهدی. ۱۳۸۷. *معناشناسی زیبایی در قرآن کریم*، پایان‌نامه دکتری، دانشکده الهیات دانشگاه امام صادق تهران.
۳۲. مطیع، مهدی. ۱۳۸۸. درآمدی بر استفاده از روش‌های معناشناسی در مطالعات قرآنی. *پژوهش دینی* (۱۸): ۱۰۵-۱۳۲.

References:

1. *Holy Quran*.
2. Bentley, Yan, Alan Alk, Opal Maureen, Sue Mack Glyn, and Graham Smith. 2007. *Responsive Environments*. Translated by Mustafa Behzadfar. Tehran: University of Science and Technology.
3. Bahreini, Seyed Hussein. 2007. *Urban Design Process*. Tehran: Tehran University.
4. Chapman, David. 2007. *Creating Communities and Locations in Man-Made Environment*. Translated by Manuchehr Taliban and Shahrzad Faryadi. Tehran: Tehran University Publications.
5. Farahidi, Khalil ibn-Ahmed. 1989. *al-Ein*. Qom: Hejrat Publications.
6. Ghaffari, Gholamreza, and Reza Omid. 2009. *Quality of Life as an Indicator of Social Development*. Tehran: Shiraze Publications.
7. Ghodsi Poor, Hasan. 2003. *AHP*. Tehran: Amirkabir University Publications.
8. Ghorashi, Seyed Aliakbar. 1993. *Dictionary of Quran*. Tehran: Dar al-Kotob al-Eslamiat.
9. Carmona, Matthew, and Tim Heath, Tnrak, and Steven Tysdl. 2003. *Public Places Urban Spaces*. Translated by Gharaei, Shokoohi, Ahari, Salehi. 2009. Tehran: Tehran University of Arts.
10. Golkar, koorosh. 2000. Components of Urban Design Quality. *Soffeh* (32): 38-65.
11. Golkar, koorosh. 2003. Urban Design: from Birth to Maturity. *Soffeh* (36): 8-36.
12. Haddadi, Amene. 2010. *Sense of Extra-text in the Quran*, MA Thesis, Tehran: University of Teacher Education.
13. Husseini, Aazam. 2011. *The Semantics of "Saying" in the Quran*, MA thesis, University of Isfahan
14. Khosravizade, Paryaneh. 1999. *A Glance at the History of Semantics*. Tehran: Islamic Azad University.
15. Jacobs, Jane. 2007. *Death and Life of Great American Cities*. Tehran: Tehran University.
16. Lynch, Kevin. 2002. *Theory of the City*. Translated by Hussein Bahreini. Tehran: Tehran University Publications.
17. Motia, Mahdi. 2008. *Semantics Beauty of the Quran*, Phd Thesis, Imam Sadegh University.
18. Motia, Mahdi. 2009. Introduction to Semantics in Quranic Studies. *Religious Research* (18): 105-132.
19. Pakzad, Jahanshah. 2006. *Theoretical Principles and Urban Design Process*. Tehran: Shahidi Publications.
20. Parsi, Hamidreza. 2002. Recognition the Content of the Urban Space. *Honar-ha-ye-Ziba* (11):41-49.
21. Pourjafar, Muhammadreza, and Hadi Mahmudnizhad. 2001. *Urban Design, from Social Welfare to Environmental Psychology*. Tehran: Helle Tahan.

22. Pourjafar, Muhammadreza, and Hadi Mahmudnezhad. 2010. *Urban Design and Social Capital in Urban Space*. Tehran: Helle Tahan.
23. Raghieb Isfahani. 2006. *Materia Words of the Quran*. Translated by Mustafa Rahiminia. Tehran: Sobhan.
24. Safavi, Kurosh. 2003. *Applied Semantics*. Tehran: Hamshahri.
25. Safavi, Kurosh. 2008. *An Introduction to Semantics*. Tehran: Soore-ye Mehr.
26. Tabarsi, Fazl ibne-Hassan. 1993. *Majma al-Bayan fi Tafsir al-Quran*. Tehran: Naser Khosro.
27. Tabarsi, Fazl ibne-Hassan. 1998. *Tafsir Javame al-Jame*. Tehran: Tehran University Publications and Qom Seminary.
28. Tabatabaee, Seyed Muhammad Hussein. 1996. *al-Mizan fi Tafsir al-Quran*. Qom: Office of the Islamic Publications of Society of Seminary Teachers of Qom.
29. Taghvaei, Ali akbar, and Hadi Mahmudnizhad. 2010. Sustainable Urban Development and Social Welfare of Citizens. *Urban Essays* (16): 36-47.
30. Tankys, Frena. *Space, City and Social Theory, Social Occasion and Urban Form*. Translated by Hamidreza Parsi and Arezoo Aflatooni. Tehran: Tehran University Publications.
31. Tybaldz, Francis. 1992. *Making People-Friendly Towns, Improving the Public Environments in Cities and Towns*. Translated by Muhammad Ahmadinejad. 2008. Isfahan: Khak.
32. Zebardast, Esfandiar. 2001. Application of Analytic Hierarchy Process in Urban and Regional Planning. *Honarha-ye-Ziba* (10):13-21.

Archive of SID

